

Литовко С. І., Аксьонов К.О

Харківський національний університет будівництва та архітектури
(вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна; e-mail: valentin.design.studio@gmail.com;
orcid.org/0000-0002-2933-8967, orcid.org/0000-0003-0686-7951)

РОЛЬ ДЕКОРА, ЙОГО ХУДОЖНЯ СКЛАДОВА У АСПЕКТІ АРХІТЕКТУРНОГО МАЛЮНКА

Метою дослідження є вивчення ролі декору та його мистецької складової в аспекті архітектурного малюнка. Відображені основні складові декору, його роль у побудові загальної архітектурної композиції, а також області застосування в архітектурі. Розглянуто основні елементи художнього образу декору в контексті архітектурного середовища.

Ключові слова: орнамент, структури, архітектурний малюнок, рапорт, декор, архітектурний декор.

Вступ. Декор і його художня складова в аспекті архітектурного малюнка грає ключову роль при розробці цілісного художнього образу. Декор важливий елемент який враховують вже на стадії проектування і розробки прототипів архітектури. Наявність декору говорить про статус будівлі і його художньої ідентичності в рамках культурної екосистеми міського середовища.

У творчості архітектора і художника малюнок – це «пульс творчості», засіб дослідження, точного вираження думок, ідей, інструмент творчого процесу, каталізатор, «який призводить в живе і плідне зіткнення матеріал спостережень і сферу теоретичних узагальнень». З точки зору Ле Корбюзьє «По-справжньому можна оцінити і полюбити лише тоді, коли, побачивши зовні гарне, ми в результаті розгляду, вивчення, дослідження проникаємо в саме серце речей ... Працюючи рукою, малюючи, ми проникаємо в невідоме, досліджуючи, ми приходимо до цінних підсумками, ми вивчаємо» [1, с. 213]. Він зазначає, що коли ... вивчають зримі об'єкти: архітектуру, ..., то дивляться і замальовують для того, щоб осягнути видимі речі, зрозуміти і запам'ятати їх. Коли речі проникли в вашу свідомість в результаті роботи олівцем, вони залишаються в вас на все життя, вони написані; вони записані. Малювати самому, продовжує він, стежити за абрисом профілю, заповнювати по вірності, дізнаватися обсяги і т. Д. - це, перш за все, дивитися, бути здатним спостерігати, навіть відкривати ... Показовою в цьому плані є його думка про послідовність, яка призводить до майстерності архітектора в процесі дослідження архітектурних об'єктів і малювання їх з природи: малювати - це, значить, спостерігати - відкривати – винаходити – створювати. В архітектурних навчальних закладах і на аналогічних факультетах архітектурно-декоративні деталі є об'єктами вивчення засобами малюнка. В якості моделей для роботи з природи використовуються балясини, декоративні вазони, гирьки, гірлянди, гіпсові орнаменти, гротески, картуші, іоніки, антаблемент, капітелі, карнизи, кронштейни, консолі, фризи кесони, розетки, сандрики, маскарони) і профілі (відколи). Практика малювання гіпсових моделей хороша школа професійної підготовки майбутніх архітекторів і дизайнерів архітектурного середовища в області образотворчої діяльності. У процес вивчення засобами малюнка копій з гіпсу (гіпсових зліпків) студенти знайомляться з творами круглої скульптури і рельєфами, архітектурними деталями, зразками ліпнини, створеними талановитими руками майстрів. Володіючи великою пластичністю, гіпс точно повторює найменші нюанси поверхні форми різноманітних матеріалів [2]. Тому копії архітектурнодекоративних деталей з гіпсу експонуються в музеях образотворчих мистецтв нарівні з оригіналами. Відібрані зі скарбниці світового мистецтва, ці зразки по праву служать моделями-еталонами у всіх образотворчих школах світу. Гіпсові зліпки класичних архітектурно-декоративних деталей створюють атмосферу гармонії і краси, урочистості, творчої піднесеності. Вивчення гіпсових зліпків архітектурно-декоративних деталей засобами малюнка сприяють вихованню у студентів естетичного смаку,

розширенню їх кругозір. Тендітні, з білою матовою поверхнею вони в залежності від освітлення дають багаті тональні градації світла і тіні. Під променями спрямованого світла гіпс перетворюється. Він може бути контрастним, з глибокими, чіткими тінями і яскравим світлом або читатися легким, що зближує по тону, м'якими, повітряними, з ледь вловимими відблисками, лінією світлотіні, рефlekсами [4]. На прикладі зображення гіпсових зліпків відпрацьовуються різноманітні навчальні завдання, які пов'язані з передачею: форми моделі (простою або складною), її конструкції, пропорцій обсягів, освітлення, фактури, лінійної і повітряної перспективи, пластики форми та інші. Малювання гіпсових моделей вимагає від студентів серйозного і вдумливого їх вивчення. У процесі роботи вони привчаються до точності зображення, у них тренується пильність очі, виховується дисциплінованість. Таким чином, вивчення архітектурно-декоративних деталей засобами малюнка сприяє: по-перше, послідовного, поступового розширення і поглиблення знань студентів в області архітектури; по-друге, розвитку конструктивно-логічного і композиційно-художнього мислення; витратах, формуванню досвіду послідовного ведення малюнка до його певного завершення; по-четверте, є хорошою підготовкою для переходу до вивчення і зображення з натури малих архітектурних форм (стовпів для огорож і воріт), окремих фрагментів споруд, цілих архітектурних комплексів, інтер'єрів, екстер'єрів та архітектурного середовища.

Розвиток світової архітектури від давнини до наших днів нерозривно пов'язане з декором як невід'ємної частини культурної ідентичності. Білокам'яні, дерев'яні, гіпсові, керамічні, бетонні та інші елементи прикрашали інтер'єри і фасади будівель. Як відомо, в ХХ столітті при настанні модернізму відбулася відмова від декоративних елементів. Але сьогодні практикуючі архітектори знову відчули потребу застосування декору для створення виразного образу. Назріла необхідність осмислення взаємодії архітектури і декоративних мистецтв на новому етапі. Для повноцінної реконструкції об'єктів гостро необхідні і знання про способи створення тих чи інших елементів.

Декор може бути тектонічний, що підкреслює членування об'єму виробу, в інших випадках потрібно прямо протилежне – атектоничність, пластичні форми (Ар Нуво; Модерн). Все залежить від ідеї, ситуації, контексту, композиційних зв'язей. Ще в античності, в Стародавньому Римі під декором розуміли щось більше, ніж просто прикраса. У латинській риторичі «Decor» означає «гідне злиднів», то ж, що «honor» – «прикраса» в сенсі «хвала, слава, шана». Слово «Decor» виробляли від «Deceat» – «те, що личить». Згідно Цицерону, греки називали це «preros», а ми називаємо «decorum». Decor ornamentorum означало «доречність прикрас», виправданість деталей по відношенню до цілого. Протилежне значення: «indecentia» – «непристойність». Римляни розуміли decorum як «сообразное, належне»; індивідуальну, особливу красу, яка має органічність пристосування частин до цілого, будь-якого предмета або людини до особливостей ситуації, обстановки. Кожен предмет повинен мати свій «декорум» на відміну від загальної, абсолютної краси, яку позначали грецьким словом symmetria. Дієслово «Decorare» означав «прикрашати» в сенсі «звеличувати, прославляти», на відміну від «ornare» – «прикрашати» в значенні «постачати необхідне, оснащувати, озброювати». Декор ніс в собі ідеологічний сенс. Орнамент мав більш формальне значення [5].

Роль декору в архітектурі. 1. Декор може бути частиною архітектурної конструкції, а може бути окремим твором, «вставленим» в архітектуру. 2. Декор може прикрашати будівлю, а може заважати сприйняттю архітектурного образу. 3. Декор може розкривати призначення будівлі, а може не поєднуватися з будівництвом за змістом, або опинитися на будівлі випадково. 4. Способи кріплення декору на спорудженні можуть розглядатися як один з аспектів взаємозв'язку архітектурного прикраси і архітектурної конструкції. 5. Декор однієї будівлі може бути відтворений на іншій будівлі, в іншій країні і в інший час. Ставлення до декору в різний час було різним. 6. Декор часто тиражувався, але навіть абсолютно однакові будівлі однієї епохи в різних частинах міста сприймаються по-різному.

Тим більше різниці в сприйнятті при варіюванні великого числа декоративних елементів на різних архітектурних конструкціях.

Художній складова декору в архітектурі. Цілісна, всепроникна декоративність - поняття більш складне, ніж мальовничість, оскільки пов'язано зі змістом твору мистецтва. Прикрашення, що не співвіднесені з задумом художнього твору, правильніше називати декоративизмом. Якщо твір мистецтва замислюється, вибудовується і сприймається не автономно, а як частина ширшого композиційного цілого, тоді ми називаємо його твором декоративного мистецтва [7].

Досягнення органічною декоративності відбувається через відносини частин і цілого, що практично означає уподібнення форми формату. Декоративна ваза або статуя в архітектурі зазнає впливу архітектурної композиції, станкова картина (якщо в ній присутні якості декоративності) – формату, рами.

В архітектурі, як і в інших мистецтвах, знаходження ідеї, образу майбутньої споруди – найвідповідальніша частина творчого процесу [8]. Архітектурна графіка є невід'ємною частиною проектування.- це сукупність образотворчих засобів, які служать для фіксації архітектурного задуму на різних стадіях розробки проектною моделі і найголовніше - на його перших етапах. П.А.Голосов неодноразово акцентував увагу на важливій ролі малюнка в формуванні професіоналізму і творчого кредо архітектора [10]. Крім робочого креслення і засобів нарисної геометрії архітектору необхідно розуміння графічного мистецтва для додання проекту більшої наочності і художньої виразності, – ескіз, всі види малюнка, відмивання, акварель, і це все було присутнє в творчості старих майстрів архітектури М.Ф.Казакова, А. Н. Воронихина, Д.Кваренги, А.В.Щусева, І.В.Жолтовського і ін. [13]. Прекрасним прикладом може служити творчість великого художника, скульптора, архітектора Мікеланджело Буонаротті [12]. Незмінно відштовхуючись у своїй художній практиці від реального світу, який художник пильно вивчав, роблячи тисячі малюнків Мікеланджело завжди узагальнював свої спостереження, втілюючи їх у величні, монументальні форми. За рахунок малюнка розвивається професійне мислення так необхідне для творчості архітектора. Вільне володіння технікою малюнка дозволяє більш точно втілювати свої ідеї, задуми, образ майбутньої споруди. «Архітектуру будь-якого міста можна зрозуміти, відчувати, оцінити, тільки пройшовши його пішки з олівцем в руці» [14]. Своє рідне місто я представляю в художньому образі. Я передаю свій настрій і душевне тепло в малюнку. Уміння малювати необхідно архітекторові, дизайнеру і реставраторові. Малюнок, в навчальному архітектурному проектуванні необхідно розглядати не тільки як постійну потребу або як спонтанний прояв творчого осяяння, але головне як методологічний інструментарій професійного становлення архітектора. Для цього необхідно входження в методологічне поле архітектурного проектування і участь в «боротьбі» двох найважливіших початків: алгоритму і інтуїції, раціонального і ірраціонального, матеріального і духовного. Інтеграція даних факторів повинна приводити до сплаву найважливіших якостей в архітектурі та методиці архітектурного проектування, в свідомості і професіоналізмі самих архітекторів [11].

Творчий метод і процес підпорядкування образотворчої форми зовнішніх умов називається декоративною стилізацією. Формоутворення, що припускає штучне з'єднання зображень предметів, не пов'язаних між собою в повсякденному житті, народжує типово декоративну форму емблеми, герба. Декоративний розпис стіни може створювати ілюзорне простір, уявну перспективу, яка суперечить матеріального відчуття стіни і розмірами приміщення, де вона знаходиться.

Декоративні деталі класичної архітектури - колони на фасаді будівлі, пілястри, картуші, сандрики, маскарони - з функціональної точки зору не приносять користі, навіть зайві [6]. З художньої - осмислені, декоративні, оскільки розповідають образотворчими засобами про зв'язок даної композиції з усією історією архітектури. Щоб зрозуміти

художній сенс навіть однієї невеликої речі, треба сприймати її одночасно в просторі і в історичному часі. Звичайні старовинні предмети, виключно утилітарні і не мали ніякої художньої цінності, з часом займають своє місце у вітринах музеїв, стають предметом милування, колекціонування. Як і стиль, якість декоративності є результатом художнього перетворення форми в історичному часі [9]. Тому декоративність - ознака що відбувся, сформованого художнього стилю, підсумок продуктивного осмислення художником історії культури. І навпаки, відсутність декоративності - ознака невдалого художнього стилю. Якістю декоративності супроводжує мальовничість, оскільки мальовниче сприйняття також передбачає перетворення форми через її відносини з навколишнім середовищем.

Твердження, що істинно декоративне зображення повинно бути площинним, орнаментальним, не відповідає дійсності. Художній зміст декору полягає не в пристосуванні, а у взаємодії образотворчій форми і середовища. Тому ілюзорні зображення, зорозво «проривають» площину, можуть бути так само декоративні, як і «стеляться по поверхні».

Все залежить від задуму художника, відповідності ідеї композиційному рішенню. Те саме можна сказати і до проблеми виявлення природних властивостей матеріалу декоруємої поверхні. Часто-визолочена порцелянова ваза «під метал» може бути не менш декоративна, ніж найтонша розпис, відтіняє блискучу білизну. Якість декоративності не абсолютно, а щодо, воно виникає в стосунках – об'єму і простору, фігури і фону, тони і фактури. Хіба можна сказати, що природна текстура дерева декоративніше, ніж його поверхня, покрита яскравою фарбою і позолотою, а матовий бісквіт виглядає краще блискучою глазури? Каменю властива масивність і важкість, груба фактура. Але мереживо готичної кам'яного різьблення виразно і декоративно. Щільність, насиченість зображення, переважання фігур над фоном, їх геометризація і орнаменталізація підсилюють якості декоративності.

Декор може бути виконаний як в матеріалі основної обробки (різьблення по каменю, дереву на гладкому тлі того ж матеріалу, набивний малюнок на тканині), так і в будь-якому іншому (накладки, панно, малюнок), зазвичай заповнює композиційно важливі зони структури (наприклад, фриз, десюдепорт, центр), але може поширюватися по всій поверхні. Особливості декору визначаються стилем епохи, і в той же час сам декор бере участь у формуванні стилю.

Типовим засобом передачі структурних функцій декору в усі часи був орнамент. Орнамент завжди пов'язаний з формою, масштабом, матеріалом виробу, його практичним призначенням і художньо-образним змістом [3, с. 13]. Необразотворчих декор - наприклад, вставки або рамки іншого кольору, матеріалу або типу обробки - застосовується як засіб організації структури. Словом «декор» не прийнято називати об'ємні архітектурні елементи (шпиль, купол, колону) і круглу скульптуру (наприклад, на фронтоні будівлі), хоча вони функціонально схожі з декором.

Залежно від міри абстрагування і стилізації декор умовно ділять на «образотворчий» і орнаментальний. Останній через свою абстрагування грає лише допоміжну, формальну роль. Орнамент також ділять на «образотворчий» і геометричний.

Головною особливістю образотворчого декору, в порівнянні з аналогічними зображеннями в станковому мистецтві, є те, що роль просторової, світло-повітряного середовища бере на себе декоруємої поверхню. Звідси принципова умовність декоративного зображення, в якому можуть легко поєднуватися різні моменти часу і простору - точки зору, лінії горизонту. Декор, розташований на об'ємній формі, необхідно розглядати в русі. Колір і фактура декоруємої поверхні, наприклад білий фон в розпису порцеляни, однаково легко можуть означати воду і небо, землю і повітря, але перш за все - цінність поверхні як такої.

Висновки. Розробка художнього образу в архітектурному малюнку знаходяться в постійному розвитку відкриваючи нові можливості і області застосування - все це створює сприятливий ґрунт для проектування принципово нових декоративних композиційних структур. З огляду на важливу роль декору в гуманізації архітектурного середовища

можна зробити висновок, що застосування декору в архітектурному середовищі є найбільш адаптивним, універсальним і ефективним інструментом для наповнення мистецької складової архітектурного середовища.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ле Корбюзье Творческий путь. М.: Стройиздат, 1970. 246 с.
2. Буткевич Л. М. История орнамента: Учеб.пособие. М.: Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2008. 267 с.
3. Литовко В. С. Застосування графічної структури орнаменту в параметричній архітектурі. Науковий вісник будівництва. Харків: ХНУБА, ХОТВАБУ, 2014. № 1. С. 12- 15.
4. Гетманченко О. В., Макогон Л. Н. Архітектурна комбінаторика і формоутворення. Известия вузів. Інвестиції. Будівництво. Нерухомість. Вид-во ІРНИТУ. 2014. №1 (6). С. 86-97.
5. Кириченко Є. І. Архітектурні теорії ХІХ століття в Росії. М.: Мистецтво, 1986.
6. Некрасов А. І. Теорія архітектури. М.: Стройиздат, 1994.
7. Пономарьов Я.А. Психологія творчості. Загальна, диференційована, прикладна. Москва. 1990.
8. Кузин Н.Г. Композиційна підготовка в сучасному архітектурно-художній освіті. Матеріали Всеросійської науково-методичної конференції. Єкатеринбург. 2003.
9. Максимов О.Г. Малюнок в архітектурній творчості. Москва. 2003.
10. Майстри радянської архітектури про архітектуру. Під загальною редакцією М.Г. Бархіна. Том 1, 2. Вид. Мистецтво. 1975.
11. Кармазін Ю.І. Творчий метод архітектора. Введення в теоретичні і методологічні основи. Вид. ВДУ. 2005.
12. Шапіро Ю.Г. П'ятьдесят коротких біографій майстрів західноєвропейського мистецтва ХІV-ХІХ століть. Ленінград. 1971.
13. Велика радянська енциклопедія. Тома 12, 27.
14. Посохін М.В. Місто для людини. Москва. Вид. Прогрес. 1980.

REFERENCES:

1. Le Korbyuz'e Tvorchij shlyah. M., 1970. 246 s.
2. Butkevich L. M. Istoriya ornamentu: Ucheb.posobie. M.: Gumanitar, izd. centr VLADOS, 2008.
3. Litovko V. S. Zastosuvannya grafichnoi strukturi ornamentu v parametrichnoi arhitekturi. Naukovij visnik budivnictva. 2014. № 1. S. 12-15.
4. Getmanchenko O. V., Makogon L. N. Arhitekturna kombinatorika i formoutvorenniya. Izvestiya vuziv. Investicii. Budivnictvo. Neruhomist'. Vid-vo IRNITU. 2014. №1 (6). S. 86-97.
5. Kirichenko E. I. Arhitekturni teorii XIX stolit'tya v Rosii. M.: Mistectvo, 1986.
6. Nekrasov A. I. Teoriya arhitekturi. M.: Strojizdat, 1994.
7. Ponomar'ov Ya.A. Psihologiya tvorchosti. Zagal'na, diferencijovana, prikladna. Moskva. 1990.
8. Kuzin N.G. Kompozicijna pidgotovka v suchasnomu arhitekturno-hudozhnij osviti. Materiali Vserosijs'koї naukovo-metodichnoi konferencii. Ekaterinburg. 2003.
9. Maksimov O.G. Malyunok v arhitekturnij tvorchosti. Moskva. 2003.
10. Majstri radyans'koї arhitekturi pro arhitekturu. Pid zagal'noyu redakcieyu M.G. Barhina. Tom 1, 2. Vid. Mistectvo. 1975.
11. Karmazin Yu.I. Tvorchij metod arhitekтора. Vvedennya v teoretichni i metodologichni osnovi. Vid. VDU. 2005.
12. Shapiro Yu.G. P'yatdesyat korotkih biografij majstriv zahidnoevropejs'kogo mistectva HIV-HIH stolit'. Leningrad. 1971.
13. Velika radyans'ka enciklopediya. Toma 12, 27.
14. Posohin M.V. Misto dlya lyudini. Moskva. Vid. Progres. 1980.

Lytovko S., Aksenov K. THE ROLE OF DECOR, ITS ART COMPONENT IN THE ASPECT OF ARCHITECTURAL DRAWING. The aim of the research is to study the role of decor and its artistic component in the aspect of architectural drawing. The main components of the decor, its role in the construction of the overall architectural composition, as well as areas of application in architecture are reflected. The main elements of the artistic image of the decor in the context of the architectural environment are considered.

Key words: ornament, structures, architectural drawing, report, decor, architectural decor.